

ПІДРУЧНИК ЧИ МОНОГРАФІЯ: ЩО ВИБЕРЕ РЕФОРМОВАНА ВИЩА ШКОЛА?

Н. В. Зелінська

*Українська академія друкарства,
вул. Під Голоском, 19, м. Львів, 79020, Україна*

Розглядаються проблеми інформаційного забезпечення навчального процесу після того, як у 2014 р. Міністерством освіти і науки України було скасовано процедуру надання грифів навчальним виданням для вищої школи. Аналізуються переваги та недоліки створення, затвердження та використання навчальних видань, характерні для періоду надання грифів, та зважаються небезпеки функціонування підручників/посібників, що вийшли після скасування цієї процедури. Описується досвід західних науковців та видавців, які обстоюють звуження сфери використання навчальних видань у вищій школі до початкових курсів та базових дисциплін. З огляду на принципове реформування вищої школи в Україні, в результаті чого має посилитися наукове наповнення навчального процесу, пропонується відмовитися від широкого використання підручників/посібників, змінивши їх, за прикладом європейських та американських колег, науковими виданнями — монографіями, збірниками наукових праць, спеціальними журналами. Зазначається, що такий підхід висуває нові проблеми перед авторами та видавцями наукових праць, що повинні передбачати можливість використання їх не лише колегами-фахівцями, а й студентами вишів. Водночас це дозволить модернізувати навчальний процес у вищій школі, сприяючи перетворенню її на повноправну наукову інституцію.

Ключові слова: *навчальний процес, навчальна література, наукова література, підручник, навчальний посібник, гриф, плагіат, навчальна дисципліна.*

Постановка проблеми. Упродовж останніх років вища освіта в Україні переживає активне реформування — концептуальне, структурне, організаційне. Як наслідок, з освітнього ландшафту країни зникла ціла низка галузей і спеціальностей. І хоча частині їх усе ж вдалося повернути втрачені позиції, більшість із «зниклих» так і залишилися «поза грою» (у тому числі, на жаль, і спеціальність «Видавнича справа та редагування», яка, всупереч потребам помітно активізованої видавничої галузі та визнаному теоретичному потенціалові науки, що творить її підґрунтя, перетворилася на спеціалізацію). Ще однією присутньою реформою прийнято вважати появу статусного освітньо-наукового рівня «доктор філософії» (чия ефективність, вочевидь, почне оцінюватися через кілька років — після перших випусків оновленої аспірантури). Обидва ці кроки в напрямі «європейської освіти» є найчастіше обговорюваними як у професійних, так і у просто зацікавлених колах.

На цьому тлі майже не поміченим виявився ще один реформаторський крок — можливо, не такий глобальний, як попередні, та все ж принципово важливий для інформаційного забезпечення навчального процесу у вищій школі. Йдеться про Наказ Міністерства № 486 від 18.04.2014 «Деякі питання скасування процедури надання Міністерством освіти і науки грифів навчальній літературі для вищих навчальних закладів». Трирічний період «життя без грифів» уже дає деякі підстави обговорити «плюси» та «мінуси» дії цього наказу для власне вищої освіти та для видавництва, що випускають навчальну літературу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Навчальні видання для вищої школи, на відміну від підручників та посібників для школи середньої, не можна назвати об'єктом підвищеної уваги дослідників: окрім кількох видань «радянського» та «пострадянського» періоду (В. Бейлінсон [1], П. Буга [7], Н. Тупальский [13], О. Гречихин і Ю. Дреус [9], підручники з видавничої підготовки різних видів літератури [19; 20]) та доточно зниклого республіканського науково-методичного збірника «Проблемы высшей школы», що звертався до цієї проблеми [15], варто згадати хіба що сперті на власний редакторський досвід публікації А. Бессараб [3–7] та деякі інші спорадичні матеріали [12; 17]. Утім, жоден із зазначених авторів, природно, не розглядав проблему навчальних видань для вищої школи у період «після скасування грифів», поодинокі ж новітні публікації лише фіксують ситуацію, не розглядаючи її під кутом зору доцільності (див. напр.: [10]).

Мета статті — на підставі аналізу навчальних видань, випущених після скасування грифів, показати подальшу недоцільність використання підручників/посібників для більшості дисциплін, що вивчаються у вищій школі, — та довести необхідність заміни їх науковими виданнями.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до наказу № 486 від 18.04.2014 Міністерство освіти і науки України відмовилося від грифування підручників та посібників для вищих навчальних закладів, передоручивши схвалення їх до друку вченим радам навчальних закладів чи академічних установ, де ці видання написані. Метою реформи було визначено «забезпечення реальної автономії вищих навчальних закладів, підсилення їх відповідальності за якість освітніх послуг, стимулювання наукової діяльності». Реально ж основною причиною скасування грифів стало те, що, як зауважила екс-замміністра І. Совсун, «ці грифи жоднісіньких гарантій якості не давали. Більше того, оскільки наявність грифованих підручників була обов'язковою для кар'єрного зростання, то їх штампували без оглядки на якість» (і, до речі, логічним продовженням «розвінчування» грифів і позбавлення їх впливу на кар'єру викладача вишу стало скасування вимоги авторства грифованого видання при присвоєнні вчених звань — див.: Наказ Міносвіти України № 174 від 06.02.2017 «Про внесення змін до Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам»).

На перший погляд, трапилося давно очікуване, і результатом мало би стати торжество справедливості та здорового глузду. Адже відміна грифів, з-посеред іншого, свідчить про демократизацію навчального процесу, знаменує розширення прав університетів — тобто позначає «європейський вектор» у розвитку вищої

освіти. Та й гриф, насправді, дуже мало захищав від неякісних видань: надто часто траплялося, що, навіть не маючи підтримки академічної спільноти та не отримуючи «добро» відповідної Науково-методичної комісії, автори, в обхід всіх вимог і правил, одержували заповітне формулювання на титулі. Дискредитації грифів посприяли і деякі видавці, що так само знали, як повпливати на міністерських чиновників, аби одержати бажане (причина теж відома: навчальний посібник, а надто підручник, в силу своєї придатності, а то й забезпеченої грифом обов'язковості для використання в усіх навчальних закладах певного рівня і профілю, природно, міг претендувати на більший наклад, а отже, бути вигіднішим для видавництва). У такий спосіб хоч би який недолугий підручник разом із грифом одержував «тотальне покриття», що, тепер уже незалежно від його якості, породжувало і свого роду монополію на істину (і таких прикладів, на жаль, також чимало). З відміною ж грифів, як здавалося, ситуація кардинально зміниться на краще.

Утім, наслідки реформи поки що важко назвати однозначно позитивними. Безумовно, скасування грифів значно скорочує час проходження авторського оригіналу до видання, а також, дійсно, є своєрідною маніфестацією самостійності вишу. Проте не виправдався розрахунок на те, що, як передбачалося згаданим наказом, контроль за використанням у навчально-виховному процесі якісної навчальної літератури здійснюватиметься керівниками вищих навчальних закладів: найчастіше, «освячуючи» відповідне рішення вченої ради, керівник просто покладається на думку структурного підрозділу, що рекомендує підручник/посібник, та на представлені автором/авторами рецензії (про формальність та сумнівну об'єктивність яких слід говорити окремо, і не лише у цьому випадку). А зникнення кількох серйозних перепон на шляху до публікації навчального видання (зокрема, таких, як незалежний експерт, рішення Науково-методичної комісії та ін.), навіть якщо і не абсолютизувати їхній вплив на подальший перебіг подій, часто призводить до самодіяльності та практично безкарної плагіаторської «вольниці».

До прикладу, авторка такого видання (а воно вийшло на підставі рекомендації вченої ради авторитетного Тернопільського вишу) виправдовувалася за виявлений у ньому плагіат тим, що «готувала **саме навчальний посібник**, а не писала дисертацію чи монографію» (виокремлення моє. — *Н. З.*), а вільне поводження з чужими текстами пояснювала орієнтацією на «Методичні рекомендації щодо структури, змісту та обсягів підручників і навчальних посібників для вищих навчальних закладів», де сказано, що у навчальному посібнику має бути «дидактично та методично оброблений і систематизований автором навчальний матеріал...». Щоправда, це так зване «дидактичне опрацювання» авторка зрозуміла по-своєму, вважаючи його дослівним використанням чужих текстів — без належної їх «паспортизації» у вигляді конкретних посилань на джерела. Але можна погодитися і з тим, що певна розмитість цього поняття, по суті, дає недосвідченим або ж занадто «кмітливим» авторам карт-бланш на плагіат. Коли б оригінал згаданого посібника, за «старою» схемою одержання грифу, опинився принаймні в руках експертів відповідної Науково-методичної комісії, зокрема, тих, що добре знають проблемне поле фаху та авторів, які в цьому полі працюють, навряд чи він одержав би видавниче втілення.

З іншого ж боку, посібник, а особливо підручник без грифу, випущений за рішенням ради конкретного, а особливо провінційного, університету, вже на старті має помітно звужену сферу поширення, стає локальним явищем і, без докладання додаткових зусиль та особливих спонук, може залишитися таким собі матеріалом «для домашнього вжитку» (що автоматично впливає на його наклад, а отже, апріорі знижує зацікавленість видавців). Відтак, не секрет, що в обставинах, які склалися після скасування грифів, багато видавців, навіть із тих, що успішно працювали в сегменті навчальної літератури для вищої школи, втратили інтерес до цього донедавна досить прибуткового видавничого продукту.

І все ж, коли обидва варіанти — підручник з грифом і підручник без грифу — виявляються далеко не досконалими, то який же з них вибрати? І чи взагалі існує якийсь варіант без вад? Відповіді на ці непрості для української системи вищої освіти питання у світі вже давно отримані. Зрештою, в Україні вони також прозвучали: ще у 2010 р. відомий історик А. Портнов, розмірковуючи над долею вітчизняних освітніх реформ (а точніше, відзначаючи їхню тогочасну відсутність), принагідно зауважив: «В Україні базові гуманітарні дисципліни викладають здебільшого на основі затверджених Міністерством освіти і науки підручників. Не знаю, чи підозрюють більшість викладачів, що майже у всіх європейських країнах **такого поняття, як університетський підручник, просто немає**» (виокремлення моє. — *Н. З.*) [14, с. 19].

І справді: британський дослідник видавничої справи Дж. Кларк (*Giles Clark*) у переліку елементів інформаційного «спорядження» студента називає лише так звані «вступні підручники» («*introductory textbooks*») для початкових курсів, зазначаючи, що надалі навчальні функції у них перехоплюють впорядковані репринти або вибрані статті (збірники), дослідницькі монографії, книжки для професійного використання, спеціальні журнали [21, с. 51].

Про глобальні зміни у книговидаванні для вищої школи, що відбувалися протягом останніх тридцяти років, але особливо увиразнилися на початку ХХІ ст., пише один з найсерйозніших світових дослідників галузі Дж.-Б. Томпсон (*John B. Thompson*). Він вважає, що природу книговидавання для вищої школи слід розглядати лише у тісному взаємозв'язку з вимогами власне до вищої освіти, а вони, ці вимоги, дуже швидко змінюються (звісно, у бік зростання). І тому старе визначення підручника як «книжки, що написана для використання викладачами і студентами з метою навчання і вивчення» [22, с. 196], не відповідає сучасним реаліям, – воно придатне хіба для навчальних видань з базових предметів. Чим вищий курс, тим гнучкішою має бути структура дисципліни, слабшою — її прив'язка до сталого навчального плану і меншою — кількість власне навчальних видань, потрібних для опанування цією дисципліною.

Ще виразніше виявляється диференціація навчальних видань з різних груп дисциплін: так, математика, фізика, біологія, хімія, економіка та психологія, на думку Томпсона, мають чітко сформовану та структуровану «сукупність знань» («*body of knowledge*»), їх вивчення відбувається поступово, а отже, вони досить легко організуються у підручники, що мають хороші шанси використовуватися значною

кількістю вишів. Що ж до більшості соціальних та гуманітарних дисциплін, то для них важко, а часто й неможливо створити універсальні підручники з розрахунку на широку академічну аудиторію: «сукупність знань» у цих дисциплінах має надто багато варіацій та змістових пріоритетів у різних навчальних закладах, до того ж чимало викладачів воліють послуговуватися замість адаптованих навчальних матеріалів оригінальними текстами та власними науковими напрацюваннями. І хоча підручники відіграють певну роль на початкових стадіях вивчення літератури, історії, філософії, соціології та ін., вони зовсім не є такими необхідними, як у попередньому випадку (див.: [22, с. 195–197]).

Однозначно прогнозуючи перспективу подальшого існування підручників лише для «вступних курсів» (*«introductory courses»*), Томпсон водночас іронічно зауважує, що навчальне видання полегшує життя професору, який може покликатися на матеріали книжки, економлячи свій час, та зменшує зусилля студента, якому не потрібно самому збирати ці матеріали по різних джерелах [22, с. 198]. Але... чи таких професорів і таких студентів потребує сучасна вища освіта, ба більше, сучасний світ? І на що перетворюється, наприклад, пересічна лекція, якщо в її основу покладено параграф з не надто нового підручника, ще й написаного та неодноразово озвученого самим лектором? Та й чи потрібні взагалі підручники для вищої школи, якщо: 1) навіть «вступні підручники», за Дж. Кларком, «повинні включати оригінальні дослідження» [21, с. 51]?; 2) відповідно до реформаторських намірів Міністерства освіти і науки України, планується поступове розширення університетського сегменту науки?; 3) замість підручників/посібників (що, по суті, мають «індульгенцію» на плагіат) можна використовувати ретельніше та принциповіше оцінені наукові праці?

Немає сумнівів — і досвід західних колег це неспростовно доводить, — що в систему викладання, як і в систему опанування знаннями у вищій школі, значно краще вписується не навчальна — наукова література. Так, викладач, вимоги до професійної та наукової кваліфікації якого дедалі більше зростають, має стати не просто ретранслятором нехай своїх (а то ж і чужих!), але вже сформованих (часто застарілих) знань, а експериментатором і демонстратором народження нових версій і концепцій. Як зазначає знаний дослідник «ідеї університету» Я. Пелікан (*Jaroslav Jan Pelikan*), «одна з найбільш захопливих форм викладання «наявного знання» — зокрема, викладання студентам, — це не виклад якогось «наявного знання» інших вчених, а повідомлення про власні результати в самому процесі їх «відкриття» (чи переосмислення)» [13, с. 211]. Тобто, представлення результатів дослідження в одному з жанрів наукової літератури.

Такий підхід до процесу викладання, природно, сприяє виробленню творчого ставлення до навчання також і з боку студентів, які, згідно з новою концепцією вищої освіти, у перспективі мають закінчувати виш не просто фахівцями — дослідниками, експериментаторами, вченими. Своєю чергою, «це з новою гостротою порушує проблему університетської науки, позаяк ця проблема відтепер фокусується на підготовці **вчених як авторів...**» (виокремлення моє. — *Н. З.*) [13, с. 215], — природно, авторів наукових творів! Як зазначає один з найавторитетніших сучасних

дослідників наукового викладу П. Селігей, «найкращі наукові тексти заохочують до співдумання, «провокують» розумову активність, скеровуючи її в потрібному напрямі. Цього вдається досягти завдяки тому, що вони чітко окреслюють проблемну ситуацію, викликають орієнтувально-дослідницький рефлекс, антиципацію, інтелектуальні емоції. <...> Такі тексти завжди знаходять шлях до серця й розуму читача, викликаючи навіть духовні перевороти. Починають читати їх з власними поглядами, а закінчують — з поглядами автора» [16, с. 5].

По суті, це чітко сформульована програма дій досвідченого викладача, що репрезентує студентській аудиторії результати власних досліджень, які вписуються у його, викладача, розуміння змісту навчальної дисципліни. Тож чим це не підстава для того, щоб якнайскоріше вводити у навчальний процес саме наукову книгу — і як джерело первинної інформації з дисципліни, що вивчається, і як певний взірєць для власного майбутнього текстотворення?

На жаль, «компенсаційна» заміна підручників відповідними науковими книжками і журналами, як і вироблена європейською та американською освітніми системами продуктивна студентська «звичка» — вивчаючи певну дисципліну, користуватися саме науковою літературою за темою, а не сподіватися на появу адаптованого, «підігнаного» під програму навчального видання, — сьогодні ще недостатньо прищеплені на українському ґрунті. За інерцією, не можуть відмовитися від підручників/посібників і самі викладачі, виховані у традиції «викладач читає — студент конспектує», знаходячи для цього свої аргументи (на нашу думку, вони не надто переконливі, а точніше, переконують прямо у протилежному. Пор.: «... Вища освіта на периферії має певну специфіку, по-перше, обмежений доступ до наукової літератури порівняно з центральними вищими навчальними закладами, по-друге, традиційна звичка студентів працювати з підручником, вироблена школою, по-третє, суворі вимоги міністерства щодо обов'язкового написання навчальних посібників є факторами, що зумовлюють необхідність створення власної навчальної бази. Слід зазначити також, що наукова література, за рідкісним винятком, не має дидактичної функції, виклад матеріалу іноді занадто складний, зрозумілий тільки фахівцю належного рівня. Підручник необхідний як видання, що систематизує, узагальнює наукові набуття, адаптує їх до сприйняття, містить матеріал для закріплення і самоконтролю» [17]).

Але, вочевидь, тут проблема значно глибша, ніж інертність студентства та консерватизм вітчизняного викладацького корпусу: адже, пропонуючи студентові замість застарілого підручника новітню монографію, викладач має бути впевненим, що ця монографія є справді якісним — за змістом і викладом — науковим твором, втіленим у досконалий видавничий продукт з усіма його атрибутами (чіткою структурою, вивіреною термінологією, розгалуженим науково-довідковим та бібліографічним апаратом і под.). Що це, дійсно, результат серйозних наукових досліджень, чия актуальність, новизна, достовірність даних не викликає жодних сумнівів (а якщо й викликає, то лише як привід для цікавої наукової дискусії!). Що написана ця наукова праця не у донедавніх поганих традиціях «наукоподібності» («науковим жаргоном», за П. Селігеєм), а ясно, виразно, дохідливо — і не лише для

нинішнього колеги-науковця, а й для колеги майбутнього — студента. Лише у такому випадку «компенсаційна» (замість підручника) роль монографії буде виконана.

А поки що окремі викладачі перебувають у типологічному пошуку такого видання, яке, залишаючись науковим, могло би напряду використовуватися у навчальному процесі. Прикладом цього є «підручник-монографія» П. Куляса «Типологія помилок», що вийшов у Видавництві Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова (2015). В анотації до книжки сказано: «Підручник створено за авторською концепцією викладання дисципліни «Типологія помилок». Він призначений для студентів факультетів журналістики, видавничої справи і редагування, української філології. Але може бути використаний у практиці професійних редакторів. <...> Книга написана з аналізом актуальних наукових публікацій та стилістичними рисами публіцистичного викладу. Таким чином читач має справу з гібридним жанром навчальної літератури — **підручника-монографії**» (виокремлено мною. — *Н. З.*).

І хоча навряд чи було би правильно вітати такі «гібридні», не передбачені жодною типологічною системою форми (див., зокрема, нещодавно уведена у дію нову версію стандарту «Видання. Основні види. Терміни та визначення понять» [9]), до того ж, як засвідчив аналіз, назване таким чином видання є радше довідником, аніж монографією, — все ж це показовий приклад того, що викладачам вищої школи, вочевидь, уже затісно в рямцях навчальних видань, і вони прагнуть у будь-який, навіть не зовсім «легальний», спосіб з них вирватися.

Не зупиняючись детально на чинниках якості наукового видання, придатного, попри свою основну функцію, для використання у навчальному процесі (це тема для окремої розвідки), зазначимо лише, що у підготовці таких видань, на нашу думку, провідне місце має належати насамперед університетським видавництвам. Дійсно, ідея функціонування власного видавництва на базі навчального закладу успішно відпрацьована упродовж тривалого часу і західними, і вітчизняними університетами, які вже самим фактом появи в їхній структурі видавництв заявили про себе як про інституції, що виконують значно серйознішу цивілізаційну роль, аніж просто забезпечення навчального процесу необхідною літературою (детальніше про це див.: [12]).

Як переконує Президент Міжнародної асоціації видавців наукової літератури і водночас колишній директор *Aarhus University Press* (Данія) Т. Беккер-Нільсен (*Tønnes Bekker-Nielsen*), не слід вважати університетські видавництва продуцентами лише, і виключно, навчальних та навчально-методичних видань, — навпаки, ці видавництва **«виникають у відповідь на вимогу поширення досліджень, яку традиційний видавничий сектор не може задовольнити»** (виокремлення автора. — *Н. З.*) [2, с. 103], і діє «як демонстраційний зал для результатів його (університету) досліджень» [2, с. 105]. А позаяк наукові дослідження кожного вишу так чи інакше корелюють з навчальним процесом, принаймні на рівні вибору наукової проблематики та виконавців конкретних програм, то одержані ними результати можуть цілком органічно «вписуватися» в структуру навчальних дисциплін, потрібних для здобуття певної спеціальності.

І навіть більше. Наукова діяльність, перебіг якої стає надбанням студентів, а результати втілюються у викладацькі наукові праці, що — за умов їх належної якості — успішно замінюють навчальні видання і стають взірцем наукового текстотворення для майбутніх учених, — саме наукова діяльність вишу сьогодні виходить із тіні достатньо консервативного освітнього процесу, надаючи йому ознак актуальності, ефективності та орієнтованості на зрослі запити практики. Не випадково вже згаданий Я. Пелікан наголошує, що діяльність університету можна *«оцінювати у трьох споріднених... аспектах: покликання університетських викладачів публікувати результати своїх наукових досліджень; прищеплення студентам не лише дослідницьких вмінь, але й навичок написання й оприлюднення наукових публікацій; місія університету як наукового видавничого осередку»* [13, с. 208].

Висновки. Таким чином, досвід інформаційного забезпечення вищої школи, нагромаджений за кілька років «життя без грифу», доводить: навчальні видання цього сегменту книжкового ринку не зазнали очікуваних позитивних змін (швидкість підготовки у цьому випадку не може слугувати виправданням низької якості, що стала результатом скасування кількох стадій контролю), а сам сегмент має помітну тенденцію до втрати комерційної привабливості для видавців, а отже, й до скорочення. Разом із тим, досвід передових країн, які вже давно відповіли на запитання «як не підручник, то що?» — дає змогу стверджувати: не «перетравлене» викладачем, здобуте кимсь наукове знання, не спопуляризовані «для кращого розуміння» студентами припорошені пилом десятиліть — бо ж мають бути надійно «апробовані» перш ніж потраплять до підручника, — наукові відомості, а буквально повідомлення «з наукових фронтів», вісті з бібліотек та архівів, «стріми» з лабораторій та наукових конференцій тощо (особливо цінні, якщо їх продукує сам викладач), — ось що повинно стати інформаційним контентом навчального процесу. І найкращою формою видавничого втілення, оптимальним видавничим продуктом тут має стати наукова книга. Так, як це робиться в Європі. Та й у цілому цивілізованому світі, влитися в який на правах рівноправного партнера прагне сучасна Україна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бейлинсон В. Г. Арсенал образования. Москва : Книга, 1985. 288 с.
2. Беккер-Нильсен Т. Университет как издатель. Эффективное книгоиздание. 2002. С. 102–108.
3. Бессараб А. О. Актуальні проблеми університетських видавництв в Україні. Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку: матеріали міжнар. наук. конф. 2012. С. 193–194.
4. Бессараб А. О. Зміст і структура вступу та передмови до навчального видання для вищої школи. Вісник Харківської державної академії культури. 2013. Вип. 39. С. 264–273.
5. Бессараб А. О. Оцінювання якості навчальних видань для вищої школи. Держава та регіони. Серія: Гуманітарні науки. 2013. № 2–3 (33–34). С. 106–109.
6. Бессараб А. О. Підготовка навчальних видань для вищої школи. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2011. Вип. 13 (66). С. 256–266.

7. Бессараб А. О. Термін у навчальному виданні для вищої школи. Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація: тези доповідей XII наук. конф. з міжнародною участю. 2013. С. 27–29.
8. Буга П. Г. Вузовский учебник: Создание, выпуск, распространение. Москва : Книга, 1987. 158 с.
9. Видання. Основні види. Терміни та визначення: ДСТУ 3017:2015. Київ, 2016. 42 с.
10. Гарагонич О. Гриф МОН вузівським підручникам присвоюватись не буде. Ліга. Блоги. URL: <http://blog.liga.net/user/ogaragonych/article/14257.aspx>.
11. Гречихин А. А., Древс Ю. Г. Вузовская учебная книга: Типология, стандартизация, компьютеризация : учеб.-метод. пособ. в помощь авт. и ред. / Москва : Логос, 2000. 255 с.
12. Зелінська Н. Університетське видавництво: вчора, сьогодні, завжди?... Друкарство. 2005. № 6. С. 14–17.
13. Пелікан Я. Ідея Університету: переосмислення. Київ : Дух і літера, 2008. 360 с.
14. Портнов А. Навчити конкурувати. Справжні освітні реформи в Україні ще й не починалися. Український тиждень. 2010. № 13 (126). С. 18–19.
15. Проблемы высшей школы: Респ. н.-мет. сб. Киев : Высшая шк. 1974. Вып.18. Вузовский учебник. 125 с.
16. Селігей П. Світло і тіні наукового стилю. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2016. 627 с.
17. Сізова К. Л., Алексеєнко Н. М. Особливості роботи редактора над навчальними виданнями. Електронна бібліотека Інституту журналістики. URL: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act= article&article=2179>.
18. Тупальский Н. И. Основные проблемы вузовского учебника. Минск : Высшейшая школа, 1976. 183 с.
19. Учебная литература. Редактирование отдельных видов литературы / Под ред. Н. М. Сикорского. Москва : Книга, 1987. С. 210–235.
20. Учебные издания. Редакторская подготовка изданий / Под ред. С. Г. Антоновой. Москва : Логос, 2004. С. 158–193.
21. Clark G. Inside Book Publishing. 3rd ed. London; New York : Routledge, 2001. 252 p.
22. Thompson J. B. Books in the Digital Age: The Transformation of Academic and Higher Education Publishing in Britain and the United States. Cambridge : Polity Press, 2005. 468 p.

REFERENCES

1. Beilinson, V. G. (1985). Arsenal obrazovaniia. Moskva: Kniga (in Russian).
2. Bekker-Nilsen, T. (2002). Universitet kak izdatel. Effektivnoe knigoizdanie, 102–108 (in Russian).
3. Bessarab, A. O. (2012). Aktual'ni problemy universytets'kyh vydavnytstv v Ukrai'ni. Kul'turologija ta social'ni komunikacii': innovacijni strategii' rozvytku: materialy mizhnar. nauk. konf. 193–194 (in Ukrainian).
4. Bessarab, A. O. (2013). Zmist i struktura vstupu ta peredmovy do navchal'nogo vydannja dlja vyshhoi' shkoly. Visnyk Harkivs'koi' derzhavnoi' akademii' kul'tury, 39, 264–273 (in Ukrainian).

5. Bessarab, A. O. (2013). Ocinjvannja jakosti navchal'nyh vydan' dlja vyshhoi' shkoly. Derzhava ta regiony. Serija: Gumanitarni nauky, 2–3 (33–34), 106–109 (in Ukrainian).
6. Bessarab, A. O. (2011). Pidgotovka navchal'nyh vydan' dlja vyshhoi' shkoly. Pedagogika formuvannja tvorchoi' osobystosti u vyshnij i zagal'noosvitnij shkolah, 13 (66), 256–266 (in Ukrainian).
7. Bessarab, A. O. (2013). Termin u navchal'nomu vydanni dlja vyshhoi' shkoly. Karazins'ki chytannja: Ljudyna. Mova. Komunikacija: tezy dopovidej HII nauk. konf. z mizhnarodnoju uchastju, 27–29 (in Ukrainian).
8. Buga, P. G. (1987). Vuzovskij uchebnik: Sozdanie, vypusk, rasprostranenie. Moskva: Kniga (in Russian).
9. DSTU 3017:2015. Vydannja. Osnovni vydy. Terminy ta vyznachennja (2016). Kyiv (in Ukrainian).
10. Garagonych, O. Gryf MON vuzivs'kym pidruchnykam prysvojuvatys' ne bude. Liga. Blogy. Retrieved from <http://blog.liga.net/user/ogaragonych/article/14257.aspx> (in Ukrainian).
11. Grechikhin, A. A. & Drevs, Iu. G. (2000). Vuzovskaia uchebnaia kniga: Tipologija, standartizacija, kompiuterizacija. Moskva: Logos (in Russian).
12. Zelins'ka, N. (2005). Universytets'ke vydavnytvo: vchora, s'ogodni, zavzhdy?... Drukarstvo, 6, 14–17 (in Ukrainian).
13. Pelikan, Ja. (2008). Ideja Universytetu: pereosmylennja. Kyiv: Duh i litera (in Ukrainian).
14. Portnov, A. (2010). Navchyty konkuruvaty. Spravzhni osviti reformy v Ukrai'ni shhe j ne pochynalsja. Ukrai'ns'kyj tyzhden', 13 (126), 18–19 (in Ukrainian).
15. Problemy vysshei shkoly: Resp. n.-met. sb. (1974). Kiev: Visshaia shk. Vyp. 18. Vuzovskii uchebnik (in Russian).
16. Seligej, P. (2016). Svitlo i tini naukovogo stylju. Kyiv: VD «Kyjevo-Mogyljans'ka akademija (in Ukrainian).
17. Sizova, K. L. & Aleksejenko, N. M. Osoblyvosti roboty redaktora nad navchal'nymy vydannjami. Elektronna biblioteka Instytutu zhurnalistyky. Retrieved from <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2179> (in Ukrainian).
18. Tupal'skij, N. I. (1976). Osnovnye problemy vuzovskogo uchebnika. Minsk: Vyshejs'haja shkola (in Ukrainian).
19. Educational Literature (1987). Editing different species of literature / ed. by N. M. Sikorsky, Kniha, Moscow, pp. 210–235 (in Russian).
20. Educational editions (2004). Editor's preparing of editions / ed. by S. G. Antonova, Logos, Moscow, p. 158-193 (in Russian).
21. Clark, G. Inside Book Publishing (2001), 3rd. Routledge, London; New York (in English).
22. Thompson, J. B. Books in the Digital Age: The Transformation of Academic and Higher Education Publishing in Britain and the United States (2005), Polity Press, Cambridge (in English).

TEXTBOOK OR MONOGRAPH: WHAT WILL A REFORMED HIGH SCHOOL SELECT?

N. V. Zelinska

*Ukrainian Academy of Printing,
19, Pid Holoskom St., Lviv, 79020, Ukraine
nvzelinska@gmail.com*

The article deals with the problems of information support of the educational process after the decision of Ministry of Education and Science of Ukraine (2014) abolishing the procedure of giving the special permission (so called “griffin”) for high school educational editions. The advantages and flaws of the creation, approval and using of the educational editions in the period of giving “griffins” have been analyzed, and risks of functioning of textbooks, having been published after annulling of this procedure have been valued. The experience of western scholars and publishers who insist on making the sphere of using the educational editions narrow at high school within “introductory courses” and basic disciplines has been described. Because of the principle reforming the high school in Ukraine (its result planned to be deeper in scientific content of the educational process) the author, having example of the European and American colleagues, proposes changing wide using of textbooks to the scholarly editions — monographs, collections of scientific works, special magazines. Such approach advanced new problems for authors and publishers of the scholarly works: they have to forecast the possibility of using these works not only by colleagues-specialists but by university students. At the same time, it allows to modernize the educational process at high school fostering its transformation into rightful scientific institution.

Keywords: *educational process, educational literature, scholarly literature, textbook, handbook, “griffin”, plagiarism, educational discipline.*

Стаття надійшла до редакції 10.02.2017.

Received 10.02.2017.